

واکاوی رئالیستی مدل اعتدال‌گرا؛ نگاه نوین حکمرانی خوب در جغرافیای سیاسی ایران

نادر شیرکوند

دانشجوی دکتری علوم سیاسی - گرایش مسائل ایران، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران

مهدی عابدی^۱

استادیار گروه علوم سیاسی، واحد اندیشک، دانشگاه آزاد اسلامی، اندیشک، ایران

علی صالحی فارسانی

استادیار گروه علوم سیاسی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۸/۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۱/۲۴

چکیده

حکمرانی خوب مفهومی نو در مدیریت سیاسی و کشورداری نسبت به مدیریت توسعه محور سنتی است. وجه مشخصه و کار ویژه آن نیز به دلیل نقش ممتاز آن در همه ابعاد متضاد زندگی سیاسی، اقتصادی و ... مردم از جمله در تأمین امنیت، آزادی و خدمات اجتماعی، اقتصادی و رفاهی شهروندان در قرن بیست و یکم به صورت هم‌زمان است. در عرصه سیاسی ایران نیز به طور مشخص در انتخابات ریاست جمهوری یازدهم و دوازدهم شعار حکمرانی خوب در قالب دولت اعتدال‌گرا با پیروزی در انتخابات بر مسند اداره کشور نشست. مسئله مقاله حاضر این است که مدل اعتدال‌گرا با نگاه رئالیستی، در عرصه داخلی و بین‌المللی تا چه اندازه با مدل حکمرانی خوب تطابق و یا حداقل همسویی دارد؟ فرضیه‌ای را که برای پاسخگویی به سؤال اصلی مقاله در صدد تحلیل آن هستیم این است که به نظر می‌رسد ویژگی‌های مدل اعتدال‌گرا که عبارت‌اند از اعتقاد و التزام به اسلام رحمانی، قانون اساسی، هویت ایرانی - اسلامی، توجه به مصالح و منافع ملی، تخصص‌گرایی، شایسته‌سالاری، خردورزی، توسعه پایدار با تفکر و خط‌مشی اعتدالی و فراجناحی با مدل حکمرانی خوب سازگاری نسبتاً بالایی دارد. نتایج این مقاله نیز نشان می‌دهد که دولت تدبیر و امید با در نظر داشتن متغیر مهم نظام بین‌الملل و پذیرش اصول مشترک و اساسی واقع‌گرایی که همانا مفروضه دولت‌محوری، مفروضه عقلانیت و مفروضه قدرت است، ابتدا سعی در ایجاد توازن قوا در عرصه بین‌المللی به نفع ایران داشت و این مهم را هم‌زمان از طریق تقویت شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی حکمرانی خوب در داخل (چراکه قدرت دارای ابعاد مختلفی است) و مذاکره با قدرت‌های جهانی در عرصه‌ی خارجی به پیش برد. با توجه به این مقدمه در این مقاله تلاش خواهد شد با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و مقالات علمی و پژوهشی و استفاده از نقشه‌ها و نمودارهای مختلف به توصیف و تحلیل موضوع مورد مطالعه پژوهش پرداخته شود.

واژگان کلیدی: حکمرانی خوب، مدل اعتدال‌گرا، واقع‌گرایی، جغرافیای سیاسی، توسعه، نظام بین‌الملل.

مقدمه

با فروپاشی رژیم پهلوی و استقرار نظام جمهوری اسلامی ساختارها، سیاست‌ها و برنامه‌ها به تبع پدیده انقلاب اسلامی دگرگون شد و این دگرگونی سیاسی، هم براقشار مختلف جامعه تاثیر گذاشت و هم بر ساختار حاکمیت و حتی تا حدودی بر برخی از نظام‌های اجتماعی و سیاسی دنیا؛ و تا به حال در ایران چند گفتمان و مدل خط مشی گذاری عهده دار دولت شده‌اند. گفتمان‌های مقاومت، سازندگی، اصلاحات، اصول‌گرایی و از سال ۱۳۹۲ نیز جریان سیاسی میانه رو، موسوم به اعتدال‌گرا با رویکرد واقع‌گرایی و پرهیز از افراط و تفریط طی یک فرآیند قانونی و در یک انتخابات رسمی، با رأی اکثریت نسبی ملت پیروز گردید و قوه مجریه رابه دست گرفت و بدین نحو، خط مشی مذکور در تئوری و عمل در دولت تجلی یافت. این مدل در انتخابات سال ۱۳۹۶ نیز مورد اقبال مجدد قرار گرفت و برای ملت برای بار دوم تجدید گردید. دلزدگی مردم از برخی برنامه‌ها، اقدامات و شعارهای دولت‌های قبل و در مقابل، برنامه‌ها، منش، ایده‌های نو در امر کشورداری، خط مشی و شعارهای ارائه شده توسط اعتدال‌گرایان در مسیر قدرت عوامل جلب اقبال عمومی و جذب آراء مردم به سبد رأی اعتدال‌گرایان شد.

در حال حاضر در مقام عمل برنامه‌های اعلام شده مسیر خود را در ابعاد مختلف طی می‌نماید، ضمن اینکه موانع، کاستی‌ها و نواقصی نیز در این طریق وجود داشته و دارد که طبیعتاً پیشرفت و توسعه را کند و به تأخیر می‌اندازد. هدف اصلی تحقیق، واکاوی مدل اعتدال‌گرا به عنوان رویکردی ذیل مفهوم حکمرانی خوب در جغرافیای سیاسی ایران است که در عرصه تصمیم‌گیری، اجرا و همچنین تنظیم روابط خارجی با رویکرد واقع‌گرایی در ارتباط با همسایگان، سازمان‌های منطقه‌ای و جهانی عملیاتی گردیده و آزمایش شده است. روش تحقیق این مقاله نیز توصیفی - تحلیلی است و ابزارهای گردآوری داده‌ها عبارتند از: منابع مطالعاتی تخصصی، مشاهده، گزارشات رسمی نهادها و مراکز رسمی (داخلی - خارجی).

بدیهی است که با در نظر گرفتن اختیارات دولت در قانون اساسی و شرایط داخلی و نیز برخی موانع و فشارهای خارجی، در حد اقتضات، برنامه‌ها، سیاست‌های اجتماعی و امور کشورداری متأثر از برنامه، ظرفیت و کوشش‌های دولت، گام‌هایی در مسیر اصلاح، بهبود روش‌ها، اخذ تصمیمات کارشناسی و اجرای سیاست و برنامه‌های نظام از جمله؛ ادامه اجرای موضوع اصل ۴۴ قانون اساسی، اقدام جدی در راستای نهادینه کردن اقتصاد مقاومتی و توسعه کشور برداشته شده است و تغییر و تحولات در بخش‌های مختلف از جمله در نظام اداری، کنشگران نهادی و حتی عوامل فراملی و فرادولتی دولت‌ها، اپک، اتحادیه‌های جهانی و سازمان ملل متحد مشخص است. با تحلیل واقع بینانه افکار، رویکرد، رئوس اهداف، برنامه‌ها و اقدامات دولت اعتدال‌گرا می‌توان به شباهت دولت تدبیر و امید با برنامه‌های الگوی حکمرانی خوب اذعان نمود. هدف این تحقیق تحلیل و بررسی تطابق و یا حداقل همسویی مدل اعتدال‌گرا با نگاه رئالیستی، در عرصه داخلی و بین‌المللی با مدل حکمرانی خوب است. در این مقاله تلاش خواهد شد با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و مقالات علمی و پژوهشی و استفاده از نقشه‌ها و نمودارهای مختلف به توصیف و تحلیل موضوع مورد مطالعه پژوهش پرداخته شود.

رویکرد نظری

رهیافت واقع‌گرایی^۱ یکی از قدیمی‌ترین رهیافت‌های نظری سیاست است. واقع‌گرایی که اغلب با عنوان سیاست قدرت یا سیاست واقع‌گرایانه مورد اشاره قرار می‌گیرد، تمرکز اصلی‌اش بر کسب، حفظ و اعمال قدرت است. قدرت به دو شکل تجلی می‌یابد: یکی قدرت سخت که خود را در توانمندی‌های نظامی ملموس همچون تانک‌ها و هواپیماها، موشک‌ها، سربازان و غیره نشان می‌دهد و دیگری قدرت نرم است که با نفوذ از طریق عقاید، ایده‌ها، ثروت، ابتکار اقتصادی و سیاسی خود را نمایان می‌کند. مکتب واقع‌گرایی عمدتاً بر دیدگاه‌های توسیدید، ماکیاوولی، هابز، کلازویتس^۲ ... و مورگنتا استوار است.

اصول مشترک و اساسی واقع‌گرایی

مفروضه دولت محوری: دولت مهم‌ترین بازیگر سیاست بین‌الملل است. مفروضه عقلانیت: رفتار بازیگران در سیاست بین‌الملل از عقلانیت خاص ناشی می‌شود که هدفش تأمین منافع ملی بر حسب قدرت است بر اساس این مفروضه کشورها به دقت هزینه و نفع سیاست‌های بدیل خود را محاسبه می‌کنند و سعی در اجرای سیاستی دارند که منافع آنان را به حداکثر برساند. مفروضه قدرت: دولت‌ها در جستجوی قدرتی تا ابتدائاً در رفتار دیگران به میل خود تغییر ایجاد کنند و همچنین منافع لازم را برای ایجاد تغییر به دست آورند؛ بنابراین قدرت دو ویژگی هدف و وسیله را توأمان با خود دارد.

محورهای نظریه واقع‌گرایی

الف (دولت محوری): نظریه واقع‌گرایی دولت را اصلی‌ترین بازیگر سیاست بین‌الملل قلمداد می‌کند. از دید واقع‌گرایان دولت در نظام بین‌الملل تقدم هستی شناختی دارد، ساختار نظام، محصول تعریف دولت‌ها به‌عنوان واحدهای منفرد و سپس توجه به ویژگی‌هایی است که هنگام تعامل چنین واحدهایی پدیدار می‌شود (Ashley, 2008: 121). دولت در چارچوب نظری مذکور دارای حق حاکمیت و چکیده اراده جمعی است که به آن مشروعیت می‌بخشد. دولتی که بسیط است یعنی یکپارچه است، بهترین انتخاب را می‌کند. چون خردمند است، در درون مرزهایش حق انحصاری استفاده از زور را طبق تعریف وبر دارد و اقتدار دارد.

ب - عقلانیت، دولت‌ها در سیاست بین‌الملل بر اساس عقلانیت ویژه‌ای عمل می‌کند و با اتخاذ سیاست‌هایی که حداکثر منافع، قدرت و امنیت را برای آن‌ها در پی خواهد داشت. ج- قدرت: دولت‌ها به دنبال افزایش قدرت هستند تا از یک طرف به میل خود کنش دیگران را تحت تأثیر قرار دهند و از طرف دیگر ابزارهای لازم برای تغییر کنش دیگران را کسب کنند و همچنین در مقابل نفوذ دیگران مقاومت کنند. در واقع به قول مورگنتا سیات بین‌الملل همانند همه سیاست‌ها مبارزه برای قدرت است و منافع ملی بر حسب قدرت تعیین می‌شود (Seifzadeh, 2005). پس سیاست بین‌الملل هم عرصه کشمکش بر سر قدرت است و منافع ملی بر اساس قدرت تأمین می‌شود. لذا هدف تحلیل سیاست بین‌الملل مبارزه بر سر قدرت و امنیت توسط دولت‌ها در یک نظام فاقد اقتدار مرکزی است- (Qawam, 2006: 31).

¹. Realism

². Thucydides, Machiavelli, Hobbes, Clausewitz

واقع‌گرایان نیروی نظامی را مهم‌ترین ابزار برای پیگیری اهداف ملی می‌دانند، نیروی نظامی عنصر لازم برای به کار بستن نفوذ و سیطره است و قدرت را در ابعاد دیگر اقتصادی، سیاسی تکمیل می‌کند. کشمکش بر سر قدرت جایی برای اخلاق نمی‌گذارد، ماکیاولی دولت‌مردان را به شدت از عمل به اصول و اخلاق منع می‌کند؛ چرا که از نظر او فوق‌العاده مضر است. از طرف دیگر واقع‌گرایان بنا بر ایده‌ی دولت بازیگر خردمند در هنگام بحث اصول اخلاقی از معیارهای دوگانه اخلاقی یاد می‌کنند، شهروندان باید معیارهای اخلاقی را رعایت کنند اما دولت بنا به محیط فاقد اقتدار مرکزی، نیازی به رعایت آن ندارد. یکی از نمونه‌های تاریخی اولیه تفکر واقع‌گرایی نسبت به قدرت در کتاب جمهور افلاطون در مکالمه بین سقراط و تراسیماخوس آمده است که در آن سقراط به تفصیل در مورد عدالت به‌عنوان یک فضیلت سیاسی در بردارنده‌ی خیر عمومی سخن می‌راند، اما تراسیماخوس حرف‌های سقراط را بی‌معنی می‌خواند و می‌گوید: «عدالت مزیت قوی‌ترهاست». در مکتب اسلام و بیانات برخی دانشمندان و نظریه پردازان اسلامی نیز به اهمیت محورهای سه‌گانه یادشده (نقش و جایگاه دولت، عقلانیت، قدرت) تصریح و تأکید شده است. واقع‌گرایان پنج فرضیه اساسی را در خصوص انگیزه دولت‌ها از جستجوی قدرت مطرح می‌کنند که عبارتند از: ۱- قدرت‌های بزرگ بازیگران اصلی سیاست بین‌الملل هستند، آن‌ها در نظام آشوب‌زده به سر می‌برند. ۲- همه دولت‌ها مقداری توانایی نظامی و تهاجمی را دارا هستند. ۳- دولت‌ها نمی‌توانند هیچ وقت در مورد نیت دولت‌های دیگر مطمئن باشند. ۴- هدف اصلی دولت‌ها بقا است. ۵- دولت‌ها بازیگران عقلانی هستند و از این رو به اتخاذ استراتژی‌هایی روی می‌آورند که سرنوشت بقای‌شان به حداکثر برسانند.

حکومت و حکمرانی خوب

حکومت و حکمرانی خوب^۱ به صورت کامل با مختصات تعریف شده خیلی مشکل و حتی به عنوان یک آرمان می‌باشد و به جز این راه هموار دیگری وجود ندارد که برای توسعه و آبادانی کشور صورت پذیرد و برای قرارگرفتن در صراط حکمرانی خوب باید در سایه مشارکت عمومی، امور خرد و کلان طراحی و برنامه ریزی شود. در دو دهه اخیر این دانشواژه ارزشمند به صورت گسترده در ادبیات سیاسی و اجتماعی دنیا مورد استفاده قرار می‌گیرد. این مفهوم اصولاً در منشور سازمان ملل متحد و حقوق بین‌الملل ایجاد شده و در سایه حمایت‌های این سازمان پرورش یافته است. از نظرواژه شناسی ریشه یونانی^۲ دارد و در ابتدا توسط افلاطون مورد استفاده قرار گرفته است و اشاره به آن معیارهایی دارد که شامل وضع قواعد برای اعمال قدرت و همچنین حل و فصل تعارضات در چارچوب آن قواعد است. این مفهوم شامل سه نهاد حکومت، جامعه مدنی و بخش خصوصی می‌شود و هر سه برای توسعه انسانی پایدار ضروری هستند و وظیفه حکمرانی خوب، هماهنگی و همکاری بیشتر این بخش‌ها با یکدیگر است.

اصول و ویژگی‌های حکمرانی خوب

اصول و ویژگی‌های حکمرانی خوب، جهانی و بین‌المللی هستند و تمام کشورها و دولت‌ها را شامل می‌شود اما اجرای آن در کشورهای مختلف متفاوت است. کمیسیون حقوقی سازمان ملل متحد طی قطنامه شماره (۶/۲۰۰۰) این اصول بنیادین را بدین شرح بر شمرده است: شفافیت، مسوولیت، پاسخگویی، مشارکت، حاکمیت قانون، انعطاف پذیری،

^۱. Good governance

^۲. KUBERNAN

کارآمدی وجود آزادی‌های سیاسی و مدارا هریک از ویژگی‌های فوق‌الذکر یک مفهوم هنجاری و در ذیل مفهوم «خوبی» قرار دارند؛ و «خوبی» نیز یک صفت واقعی است که با عالم واقع تناسب دارد. برنامه توسعه سازمان ملل متحد^۱ نیز طرح پنج اصل مهم حکمرانی خوب را مطرح کرده است. البته این اصول با درجات مختلف در دنیا پذیرفته شده است و به اجرا در می‌آید.

حکمرانی خوب در ایران

به نحوی از انحاء هر کدام از اصول حکمرانی خوب در قانون اساسی جمهوری اسلام ایران مطرح شده و مورد تاکید است و در چهل سال گذشته کم و بیش در عرصه عمل و توسط دولت‌های مختلف، شاخص‌های مربوطه رشد داشته است، از جمله در مشارکت سیاسی (حضور در انتخابات، حق اظهار نظر، تنوع رسانه‌ها و رونق شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی) حرکت در مسیر عدالت جنسیتی بین سال‌های ۸۴-۷۶ (Jalaei Pour, 2009: 45-46) و از سال ۱۳۹۲ نیز بار دیگر به عدالت جنسیتی توجه شده است، از جمله اینکه طبق برنامه دولت اعتدال در مراکز تصمیم‌گیری و مدیریتی سطوح میانی و تا حدی عالی، بانوان در انتصاب پست‌های مهم مدیریتی مورد توجه قرار گرفته‌اند و همچنین اثربخشی دولت نیز به عنوان یکی از محورهای «حکمرانی خوب» به مرور زمان بیشتر شده است. در مقاطعی نیز که تعامل و تعادل سه نهاد مورد تاکید الگوی «حکمرانی خوب» (حکومت، جامعه مدنی و بخش خصوصی) به هر دلیل تضعیف شده است، عوارض و آسیب‌های زیادی به همراه داشته است.

برنامه و خط مشی اعتدال

اعتدال از نظر لغوی، مصدر باب افتعال و از ریشه «عدل» است؛ و از نظر مفهومی، اعتدال را میانه‌روی و حد میانه معنی می‌کند (معین، ۱۳۷۳). شاید بتوان گفت، نخستین فیلسوفی که به طور جدی در این حوزه به اندیشه‌ورزی پرداخت، افلاطون بود. از نظر او، نفس آدمی واجد سه قوه شهویه، غضبیه و عاقله است. قوه شهویه مرکز تمایلات زیستی و حیاتی، قوه غضبیه مرکز اراده و قوه عاقله مرکز شناخت است. افلاطون معتقد بود، رعایت حد وسط و اعتدال، خود فضیلت است. از اعتدال قوه شهویه صفت عفت یا خویشتن‌داری، از اعتدال قوه غضبیه، شجاعت و از اعتدال قوه عاقله، حکمت یا بصیرت می‌گوید (Sanei Darehbidi, 2008: 17).

افلاطون^۲، در فلسفه سیاسی خویش، جامعه را به سه دسته پاسداران، جنگاوران و پیشه‌وران تقسیم نمود. از نظر وی برای آن که این جامعه کارکرد نیکویی داشته باشد، نیازمند عدل است. عدل در واقع فضیلتی است که در پرتو آن هریک از این سه گروه، فقط به کار خویشتن‌مشغول می‌شود و در کار و صنف دیگر مداخله نمی‌کند (Enayat, 2002: 53). عدل در فلسفه سیاسی افلاطون به مفهوم اعتدال نزدیک است. در واقع در جامعه افلاطونی، اعتدال صفتی است که اشخاص را و می‌دارد تا در صنف خویش بمانند و وظایف محوله را بدرستی انجام دهند و از آن تخطی نکنند. اعتدال یا عدل در چنین حالتی، تضمین‌کننده ثبات جامعه افلاطونی است. مفهوم اعتدال به صورت فنی و فلسفی در آثار و اندیشه اخلاقی ارسطو نیز مطرح است. این فیلسوف بزرگ یونانی به مدت ۲۰ سال شاگرد

¹. United Nations Development Programme

². Plato

افلاطون بود و تحت تأثیر نظریه عدالت استاد خویش و برای تعیین ملاک خوب و بد، نظریه اعتدال را ابداع کرد - (Alem, 2006: 85).

ارسطو^۱ برای سنت احترام زیادی قائل بود و بسیاری از رسم‌ها و سازمان‌ها را تنها بر این اساس که دیرپا بودند، می‌پسندید و تغییر سریع آن را روا نمی‌دانست. حاصل توجه این فیلسوف به عقلانیت و احترام وی به سنت، ستایش اصل اعتدال بود. ارسطو همانند استادش افلاطون، بهترین شکل زندگی را زندگی عقلانی می‌دانست و مهم‌ترین بخش وجودی انسان را نیروی عقل به حساب می‌آورد که باید بر بخشهای دیگر وجودی انسان حکمرانی داشته باشد. «اما همگان این را قبول دارند که میان فعالیت‌های فضیلت‌آمیز انسان، فعالیت عقلی و فلسفی وی از همه مطبوع‌تر است و به هر تقدیر گمان می‌رود که اشتغال به این نوع فعالیت یا لذتهایی که از حیث پایداری یا بی‌غش و غشی شگفت‌انگیزند، توأم باشد و باید هم انتظار داشت، آن‌هایی که از اسرار دانش باخبرند، وقت خود را از اشخاصی که به این رازها واقف نیستند، بهتر و مطبوع‌تر صرف کنند (Foster, 1993: 357).

ارتگای گاست^۲، فیلسوف اسپانیایی با توده‌ای شدن سیاست، بشدت مخالفت می‌کرد و با توده‌ها نیز چندان بر سر مهر نبود. گاست، فاشیسم را نتیجه توده‌ای شدن سیاست می‌دانست. وی توده را واقعیتی روان‌شناختی می‌دانست و معتقد بود جامعه از دو دسته توده‌ها و اقلیت‌ها تشکیل می‌شود. گاست، توده‌ها را کسانی معرفی می‌کند که خود را همچون دیگران می‌دانند و می‌گویند ما هم مثل بقیه هستیم. آن‌ها ارزش ویژه‌ای برای خود قائل نیستند و انتظار خاصی از خود ندارند؛ اما اقلیت‌ها متفاوتند. آن‌ها خود را متمایز از بقیه می‌دانند و از خود انتظارات بسیار دارند. گاست با حضور توده‌ها در سیاست مخالف بود و معتقد بود آن‌ها هر چیز متفاوت را در زیر پای خود خرد می‌کنند. وی گیوتین در انقلاب فرانسه را مظهر بروز امیال توده‌های خشمگین و مهارناپذیر می‌دانست. از نظر این متفکر، انسان توده‌ای هدف ندارد و گذشته و سنت را با خطر و تهدیدی بزرگ روبرو می‌کند (Bashiria, 2005: 223). قرآن مجید و مجموعه تعالیم دین مبین اسلام نیز همواره انسان‌ها را به میانه‌روی و اعتدال دعوت نموده و از ما خواسته است که امتی وسط باشیم. از جمله اینکه، خداوند در قرآن کریم اینگونه فرموده‌اند: و کذالک جعلناکم امه وسطا لتکونوا شهداء علی الناس و یكون الرسول علیکم شهیداً (Surah Baqarah, verse 143). «همان‌گونه که شما را امت میانه‌ای قرار دادیم تا بر مردم گواه باشید و پیامبر هم بر شما گواه باشد». در احادیث دینی هم آورده شده که خیر الامور اوسطها^۳: یعنی اینکه خیر در میانه‌روی قرار دارد و این اشاره به افراط و تفریط‌ها دارد، همان‌ها که امام علی (ع) از آن‌ها به پیش می‌روند و آنها که جا می‌مانند تعبیر می‌نماید و در این باب، اعتدال از یک‌طرف به معنای دوری از تحجر و از سوی دیگر پرهیز از افسارگسیختگی است.

همچنین در معارف اسلامی و در ادبیات و فرهنگ ایرانی نیز همواره از ما مسلمانان خواسته شده تا خصوصاً از تندروی و کندروی جلوگیری نمائیم، آنجا که بیان شده «اندازه نگه دار که اندازه نکوست، هم لایق دشمن است و هم لایق دوست» و حتی به ما متذکر شده‌اند که «کوره را آن قدر برای دشمنانت گرم نکن که خودت هم از حرارتش

1. Aristotle

2. José Ortega y Gasset

۲- گرچه این عبارت دقیقاً به همین صورتی که در متن آمده، شهرتی تام و تمام یافته است اما این حدیث در برخی از منابع حدیث شیعه، از قبیل مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۲۵۵، با اندک اختلافی در تعبیر، به صورت: خیار الامور اوسطها و در بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۳۸۳، به صورت: «خیر الامور اوسطها» آمده است.

بسوزی». شاعران نیز که از بطن مردم بیرون آمده و متن ذهنی مردم را به شعر تبدیل نموده‌اند اینگونه بیان نموده‌اند «آسایش دو گیتی تفسیر این دو حرف است، با دوستان مروت با دشمنان مدارا» که این شعر نشان از روحیه اعتدال‌خواهی می‌باشد و حتی در برابر دشمن ما را به مدارا و خویشتن‌داری فرا می‌خواند، آنجا که این بیان قدری زیباتر نیز می‌شود و شاعر شیرین سخن می‌گوید: «درخت دوستی بنشان که کام دل بیار آرد، نهال دشمنی برکن که رنج بی‌شمار آرد». حتی در چارچوب اندیشه اسلامی امام خمینی (ره)، اسلام ناب محمدی، خط اعتدال است، در تقابل رویکردهای افراطی متحجرین و تفریطی متجددین به اسلام. از منظر امام (ره) هرگونه عدول از اسلام ناب خارج شدن از خط اعتدال و لغزیدن به سوی رویکردهای انحرافی است (Concept of Equilibrium in Imam Khomeini's Thoughts and Opinions (2013), Available at: Imam Khomeini / n20586). مقام معظم رهبری نیز بر پیمودن مسیر اعتدال در هر امری حتی در عرصه اخلاقیات و دین توصیه می‌کنند؛ به نحوی که در دیدار با فضلا و طلاب و روحانیون مشهد بیان می‌کنند: اعتدال، یعنی در هیچ جهت دچار افراط نشوید. بعضی در منبرها دچار افراط می‌شوند؛ حالا یا در طرف جهات اخلاقی، یا در طرف جهات سیاسی؛ فرق نمی‌کند. علی‌ای حال، افراط مذموم است؛ مستحسن نیست (Statements in conjunction with the scholars and clergymen of Mashhad (04/01/1990), available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2284>). معظم له همچنین در دیدار با مسئولین نظام و دولت اعلام می‌دارند: شعار دولت، اعتدال است؛ اعتدال، شعار بسیار خوبی است، ما هم تأیید می‌کنیم اعتدال را؛ افراط محکوم است و بد است (Statement by the officials of the system (2014/04/16), (available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech>)).

البته در تعریف اعتدال می‌توان از اضداد آن نیز بهره جست؛ چرا که گاهی اوقات نیز اشیا به اضدادشان شناخته و تعریف می‌شوند و از همین رو بهتر است اعتدال را نیز با اینکه چه چیزی نیست نیز تعریف کنیم تا در پی آن به چه هست برسیم. مفهوم اعتدال به معنای قبول نداشتن گفتمان اصولگرایی و اصلاحات و یا موضوعی برخلاف و یا متضاد با دیگر گفتمان‌های قبلی نیست، بلکه با داشتن انتقادات و پیشنهادات به آنها؛ هم این و هم آن است و به نوعی تکمیل‌کننده این گفتمان‌ها با درک دقیق شرایط زمان و وضعیت موجود کشور و نظام جهانی است. برنامه و اندیشه اعتدال برآیندی از گفتمان‌های مقاومت، سازندگی، اصلاحات، عدالت محوری و دیگر گفتمان‌های انقلاب است. در واقع اعتدال دور شدن از کجروی و انحراف از معیارهایی است که ممکن است به جهت حرکت ما در طول زمان به وجود آمده باشد، که اینک لازم است به حالت اصلی خود برگردانده شوند. حتی اعتدال به معنای تسلیم شدن در برابر دشمنان و یا نداشتن عزت نفس نیست، بلکه فرصتی جدید برای بازنگری و آسیب‌شناسی گذشته است. اصولاً مفهوم اعتدال به معنای تند و یا کند رفتن نیست، زیرا اینها نسبی هستند، بلکه به این معناست که کجا باید تند و کجا باید کند رفت و جانب احتیاط را در نظر گرفت. یعنی هر نکته جایی و هر سخن مکانی دارد، رعایت اعتدال مثل خودرویی است که در جای خود تند می‌رود و در مسیر پیچ‌ها و گردنه‌ها سرعت خود را کند و مطمئن می‌کند، زیرا که «رهرو آن نیست که گهی تند و گهی خسته رود، رهرو آن است که آهسته و پیوسته رود». در واقع با این اوصاف می‌توان به نزدیکی اعتدال به عنوان یک مفهوم اسلامی - ایرانی با رهیافت واقع‌گرایی پی برد. در واقع‌گرایی نیز رفتار

افراد و به‌ویژه دولت‌ها بر اساس درک صحیح از شرایط و امکانات موجود صورت می‌گیرد و لذا گاه مذاکره و گاه جنگ می‌شود و رفتار دولت‌ها در این نظام آنارشیک ظاهر می‌شود.

از همین رو است که می‌توان گفت شاید مناسب‌ترین الگو و مشی در زمان فعلی کشور «اعتدال» است که نوعی فراجناحی عمل نمودن و اعتقاد کامل به اسلام رحمانی، نظام مردمسالاری و شایسته سالاری است. واقعیت آن است که ما در تمام سده گذشته با نوعی رادیکالیزیم، افراط‌گرایی و یا تفریط در زمینه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، فکری و فرهنگی مواجه بودیم. از این‌رو، نیازمند دستور کار فکری به نام «اندیشه اعتدال» بودیم تا ما را متوجه پیامدهای مخرب افراطی‌نگری، افراط‌گرایی، تفریط‌گرایی و رادیکالیزم در حوزه‌های مختلف کند. گفتمان اعتدال واجد نوعی «سویه انتقادی» نسبت به جریان‌های فکری، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی معاصر ما است که ما را به تأمل و بازاندیشی در این زمینه‌ها فرا می‌خواند. ظهور این گفتمان مهم‌ترین رخداد فکری چند سال اخیر ما است و باشد که در سال‌های آینده نیز این گفتمان همچنان بر فراز فضای اندیشه‌ای ما باقی بماند (Fazeli, 2014, Available at: Culture Dictionary - Persian / 1044)

موقعیت ژئوپلیتیک ایران

ایران در جنوب غربی آسیا و در منطقه خاورمیانه با ۱۶۴۸۱۹۵ کیلومتر مربع وسعت (هجدهم در جهان) و بر پایه سرشماری سال ۱۳۹۵ دارای ۷۹۹۲۶۲۷۰ نفر جمعیت (هجدهم در جهان) است. ایران از شمال با جمهوری آذربایجان، ارمنستان و ترکمنستان، از شرق با افغانستان و پاکستان و از غرب با ترکیه و عراق همسایه است و همچنین از شمال به دریای خزر (کاسپین) و از جنوب به خلیج فارس و دریای عمان محدود می‌شود، که دو منطقه نخست از مناطق مهم استخراج نفت و گاز در جهان هستند. بر اساس قانون بخش بندی کشوری (مصوب ۱۲۸۶ شمسی) ایران به ۴ ایالت «آذربایجان»، «خراسان»، «فارس»، و «کرمان و بلوچستان» و ۱۰ ولایت (جدا از ایالات) تقسیم شد. این تقسیمات تا سال ۱۳۱۶ با دگرگونی‌های کوچکی به همین گونه ماند (Ahmadi, 2008: 15). در سال ۱۳۱۶ با تصویب قانون جدید تقسیمات کشوری، ایران به ۱۰ استان و ۴۹ شهرستان تقسیم شد. به مرور زمان با ایجاد استان‌های جدید، تعداد استان‌های ایران افزایش یافت. برای مدت‌های مدیدی پس از پیروزی انقلاب اسلامی، ایران همچنان دارای ۲۴ استان بود. از سال ۱۳۷۲ به ترتیب استان اردبیل، استان قم، استان قزوین، گلستان تشکیل شده، خراسان به سه استان خراسان جنوبی، خراسان شمالی و خراسان رضوی تقسیم شده و در سال ۱۳۸۹ البرز آخرین استانی بود که تاکنون تأسیس شده است. بر اساس آخرین تقسیمات کشور در سال ۱۳۹۳ ایران از ۳۱ استان تشکیل می‌شود (Ahmadi, 2008: 15).

جغرافیای طبیعی یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر موقعیت ژئوپلیتیک ایران است. از لحاظ شکل سرزمینی در شمال ایران، ژئوپلیتیک دریای خزر و آسیای مرکزی و قفقاز و در جنوب ژئوپلیتیک خلیج فارس و احاطه ایران بر تنگه‌ی هرمز است و همچنین شکل کوه‌ها (کوه‌های بلند و مرتفع زاگرس و البرز و...)، ذخایر عظیم نفت و گاز (در زمره‌ی ۱۰ کشور اول جهان)، موقعیت ترانزیتی (نزدیک‌ترین راه از منطقه‌ی خاور و جنوب شرقی آسیا به اروپا و شمال آفریقا است) وسعت (در رده‌ی ۱۶ یا ۱۷ کشورهای جهان)، موقعیت خاصی به ژئوپلیتیک ایران بخشیده است. موقعیت ژئوپلیتیکی ایران در دوران قاجار مورد توسعه‌طلبی روس‌ها قرار گرفت و دو عهدنامه‌ی ننگین گلستان و

ترکمن چای به ایران تحمیل گردید و در دوران پهلوی در سال ۱۳۴۸ ش با نفوذ انگلیس بحرین از استان‌های کشورمان حذف شد. اما بعد از انقلاب اسلامی اگرچه موقعیت ژئوپلیتیکی ایران مانع از تهاجم امریکا گردید (به خاطر بلوک شرق (شوروی) در ایران مداخله نکرد) ولی سقوط شوروی باعث شد امریکا در طول جنگ هشت‌ساله‌ی ایران و عراق در مقابل ایران بایستد و به تأسیسات نفتی ایران در خلیج فارس و هواپیمای مسافربری کشورمان بر فراز خلیج فارس حمله کند (البته تحلیل فوق به معنی طرفداری روس‌ها از ایران در جنگ تحمیلی ایران و عراق نیست چرا که آن‌ها حتی بعد از آزادی خرمشهر و فتح فاو به عراق کمک‌های تسلیحاتی کردند (Zain al-Abedin and Karsaz, 2010: 45).

نقشه شماره ۱- موقعیت جغرافیایی ایران

Source: (<https://legacy.lib.utexas.edu>)

ژئوپلیتیک ایران بعد از انقلاب اسلامی از ناسیونالیسم مثبت محمدرضا شاهی (یعنی توجه به شرق و غرب) به انقلاب اسلامی تغییر کرد و با شعار «نه شرقی نه غربی» ژئوپلیتیک دو قطبی جهان یعنی کمونیسم شوروی و سرمایه‌داری (بلوک غرب) را به چالش کشید و عوامل روحانی، اعتقادی و معنوی را مقصود ژئوپلیتیک ایران اسلامی قرار داد. از دیگر عواملی که ژئوپلیتیک ایران را دو چندان کرده، از یک طرف ژئوپلیتیک اسلامی است که کشور ایران به همراه عربستان مهم‌ترین کشورهای مسلمان جهان اسلام هستند. که از محاسن آن وحدت سرزمینی، و از معایب آن اختلافات در ژئوپلیتیک جهان اسلام است که نه فقط زاده‌ی مداخلات استعمار است بلکه ناشی از عوامل قدیمی، همانند ویژگی‌های فرهنگی در چنین سرزمین‌هایی است که دین اسلام به‌عنوان دین مشترک خود پذیرفته‌اند و از طرف دیگر ژئوپلیتیک اسلام تشیع است که ایران بعد از انقلاب را تنها کشور شیعه‌ی جهان (با اکثریت تشیع) کرده است و با حرکت‌های انقلابی، ژئوپلیتیک کمونیستی و سرمایه‌داری شرق و غرب را به لرزه در آورده است (Asgari, 2000: 83).

جغرافیای انتخابات ریاست جمهوری یازدهم

یازدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری ایران در ۲۴ خرداد ۱۳۹۲ برگزار گردید که طی آن حسن روحانی به عنوان هفتمین رئیس جمهور ایران برگزیده شد. هم‌زمان چهارمین انتخابات شورای شهر و روستا و نیز انتخابات میان‌دوره‌ای مجلس نهم در چهار حوزه و انتخابات میان دوره‌ای دوره چهارم خبرگان در دو استان آذربایجان غربی و کهگیلویه و بویر احمد برگزار شد. رسیدگی به صلاحیت نامزدها، ابتدا به مدت ۵ روز از ۲۲ تا ۲۶ اردیبهشت توسط شورای نگهبان صورت پذیرفت. سپس شورای نگهبان یک تمدید پنج روزه را برای بررسی بیشتر صلاحیت نامزدها درخواست کرد. در نهایت شورای نگهبان اسامی نامزدهای احراز صلاحیت شده را در ۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۲ به وزارت کشور فرستاد. به دنبال آن، وزارت کشور در ساعت های پایانی ۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۲ اسامی نامزدهای تأیید صلاحیت شده را اعلام کرد. تبلیغات رسمی نامزدها از ساعت هشت صبح روز ۳ خرداد ۱۳۹۲ آغاز و به مدت ۲۰ روز ادامه یافت. رأی‌گیری در روز جمعه ۲۴ خرداد ۱۳۹۲ برگزار شد. در مجموع ۶۸۶ نفر در این انتخابات ثبت نام کردند که تنها حدود ۳۷ نفر از آن‌ها چهره‌های برجسته سیاسی بودند. از این ۳۷ نامزد شناخته شده، ۹ نفر به اسامی: محمدحسن ابوترابی فرد، کامران باقری لنکرانی، رامین مهمانپرست، داوود احمدی نژاد، صادق واعظ زاده، علی اکبر جوانفکر، محمدرضا رحیمی، صادق خلیلیان و جواد اطاعت قبل از اعلام گزارش نهایی بررسی صلاحیت‌ها انصراف دادند (Amini, 2016: 159).

احزاب و گروه‌های سیاسی

۱- جبهه پیروان خط امام و رهبری

اعضای جبهه پیروان خط امام و رهبری از اولین گروه‌های سیاسی بودند که دیدارهای انتخاباتی خود را آغاز کردند. اعضای این جبهه در اوایل آبان ماه دیداری با آیت‌الله مهدوی کنی دبیر جامعه روحانیت مبارز برگزار کردند و به ترسیم خطوط انتخاباتی خود پرداختند. این جبهه سیاسی در ادامه دیدارهای متعددی را با سایر علما ترتیب داد و به گفته اعضا این جبهه قرار است زیر چتر جامعیتین به انتخابات ریاست جمهوری ورود پیدا کند (Kaviani Rad, 2014: 37).

۲- جمعیت رهپویان انقلاب اسلامی

جمعیت رهپویان انقلاب اسلامی نیز در زمان انتخابات سومین کنگره سراسری خود را به مدت سه روز با حضور بیش از ۵۰۰ فعال سیاسی عضو جمعیت رهپویان در مشهد مقدس برگزار کرد که در این مدت اعضای این جمعیت پیرامون آخرین مسائل مهم داخلی و بین‌المللی به بحث و تبادل نظر پرداختند. در این همایش افرادی چون حجت الاسلام محمد حسن ابوترابی، علیرضا زاکانی، پرویز سروری و حداد عادل سخنرانی کردند (Kaviani Rad, 2014: 37).

۳- اصلاح طلبان

برخی چهره‌های اصلاح‌طلب با عنوان جبهه اصلاح طلبان برای انتخابات ریاست جمهوری ۹۲ گردهمایی‌ها و جلسات متعددی را با هدف نمایش وحدت عمومی جبهه اصلاحات برقرار کردند و خود را برای رقابت‌های

یازدهمین دوره ریاست جمهوری آماده می‌کنند، تمام چهره‌های شاخص این جبهه در مراسمی با عنوان مجمع بزرگ اصلاح طلبان در تاریخ ۲۷ و ۲۸ شرکت خواهند کرد. همایش تبیین طرح مناسک به میزبانی حزب مردم سالاری یکی از همایش‌های انتخاباتی بخشی از این جریان سیاسی بود که با حضور برخی از احزاب و چهره‌های اصلاح طلب در هتل المپیک تهران برگزار شد ولی چهره‌های شاخص جبهه اصلاحات همچون عارف، نجفی، موسوی لاری، عبدالله نوری و محمدرضا خاتمی حضور پیدا نکردند. این همایش در حالی برگزار شد که پیش از این حزب مردم‌سالاری تأکید کرده بود که اگر اصلاح طلبان تا عید غدیر پیرامون یک چهره به‌عنوان کاندیدا به اجماع نرسند، در قالب طرح مناسک تصمیم دیگری خواهد گرفت و مستقل از اصلاح طلبان وارد عرصه انتخابات خواهد شد و کاندیدای مطلوب خود را معرفی خواهد کرد (Zarghani & Razavi Nezhad, 2016: 104).

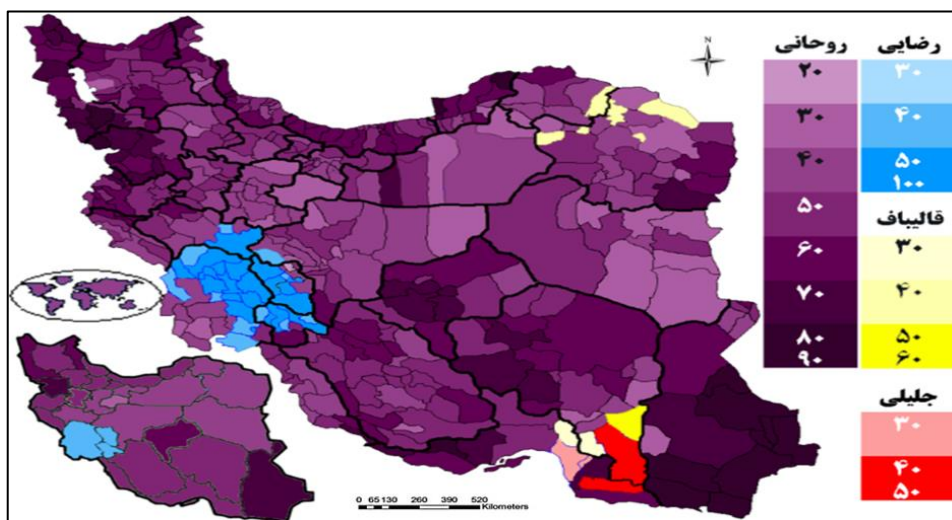
۴- حامیان دولت

با وجود اینکه نام‌های مختلفی در چند هفته اخیر پیرامون گزینه دولت در انتخابات آینده در رسانه‌ها منتشر شد ولی جدی‌ترین گزینه‌ای که نامش از ماه‌ها قبل به عنوان کاندیدای انتخابات ریاست جمهوری یازدهم از سوی طیف دولت مطرح شد، -اسفندیار رحیم مشایی- فرد پرحاشیه دولت احمدی‌نژاد است. پیرامون رویکرد دولت برای انتخابات ریاست جمهوری یازدهم، روزنامه دولت در هفته‌های گذشته به تحلیل جبهه مخالفان احمدی‌نژاد پرداخته است و تمام جریانات سیاسی کشور را مقابل شخص رئیس‌جمهور معرفی کرد. به نظر می‌رسد پروژه دوقطبی - (احمدی‌نژاد - همه) در رسانه منتسب به دولت کلید خورده است که در ادامه این روند شاهد انتشار مقالات متعدد از قبیل سخنان شخصی پیرامون مشکلات اقتصادی کشور که با عنوان جریان «بازار گرا» در رسانه دولت منتشر شد. رسانه منتسب به دولت این جریان را شامل نیروهای اصلاح طلب، اصولگرا، حزب مؤتلفه اسلامی، حلقه شهرداری، حلقه جبهه پیروان رهبری، جامعه مهندسين اسلامي معرفي کرد که نبض بازار را در اختیار دارند و جز جریان «بازار گرا» محسوب می‌شد (Zarghani & Razavi Nezhad, 2016: 104).

در انتخابات ریاست جمهوری یازدهم بر مبنای آمار رسمی ۷۲ درصد واجدان حق رأی در انتخابات شرکت کردند. اگر جمعیت واجد حق رأی بر مبنای نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰ در نظر گرفته شود آنگاه ۵۵ میلیون می‌توانستند در این انتخابات رأی بدهند، لذا نرخ مشارکت ۶۷ درصد می‌شود. حسن روحانی بر اساس آراء رسمی توانست با کسب حدود ۱۸/۷ میلیون کمی بیش از ۵۰ درصد آراء ریخته شده به صندوق‌ها را کسب کند. برخی از گزارش‌های غیررسمی مدعی هستند که او بیشتر رأی آورده ولی تاکنون مستند قابل اتکایی برای این ادعاها ارائه نشده است. روحانی در بین روسای جمهور نظام کمترین سهم از سبد آراء را به خود اختصاص داده است. پیروزی او در مرحله اول شکننده بود. کمترین نرخ مشارکت را استان‌های تهران، البرز و اصفهان و بیشترین را خراسان جنوبی و خراسان شمالی و مازندران داشتند. میزان شرکت در سال ۱۳۹۲ به‌طور نسبی بیشتر از سال ۱۳۸۴ و کمتر از سال ۱۳۸۸ است (Zarghani & Razavi Nezhad, 2016: 104).

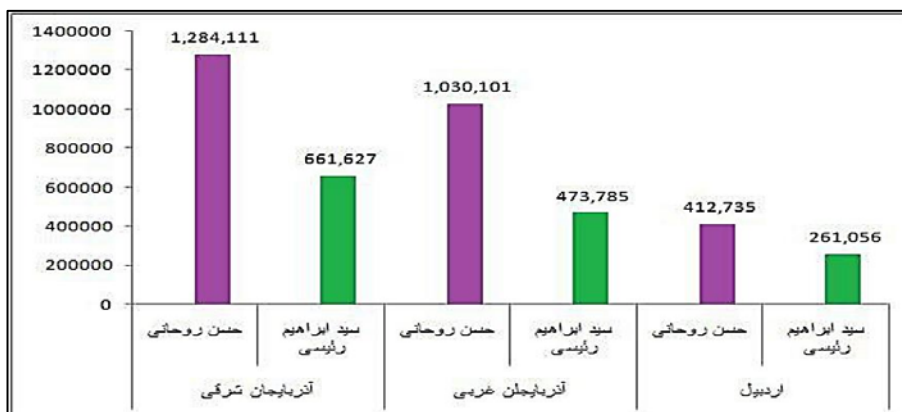
همان‌طور که مشاهده می‌شود، حسن روحانی در تمامی استان‌ها به‌غیر از خوزستان، چهار محال بختیاری و کهگیلویه و بویر احمد اول شد و این محسن رضایی بود که در استان‌های فوق حائز رتبه نخست شد. اعداد به دست آمده در مقایسه با ۱۰۰ هستند و در کل پراکندگی آراء کاندیداها پایین است. بیشترین پراکندگی را محسن

رضایی و بعد از او حسن روحانی و جلیلی با شاخص مشابه دارند. ولی فاصله پراکنش آرای کاندیداها به هم نزدیک است (Zarghani & Razavi Nezhad, 2016: 104).

نقشه شماره ۲- نتیجه انتخابات ریاست جمهوری به تفکیک شهرستان و استان بر پایه درصد رأی نامزدان

Source: (<https://www.jamaran.ir>)

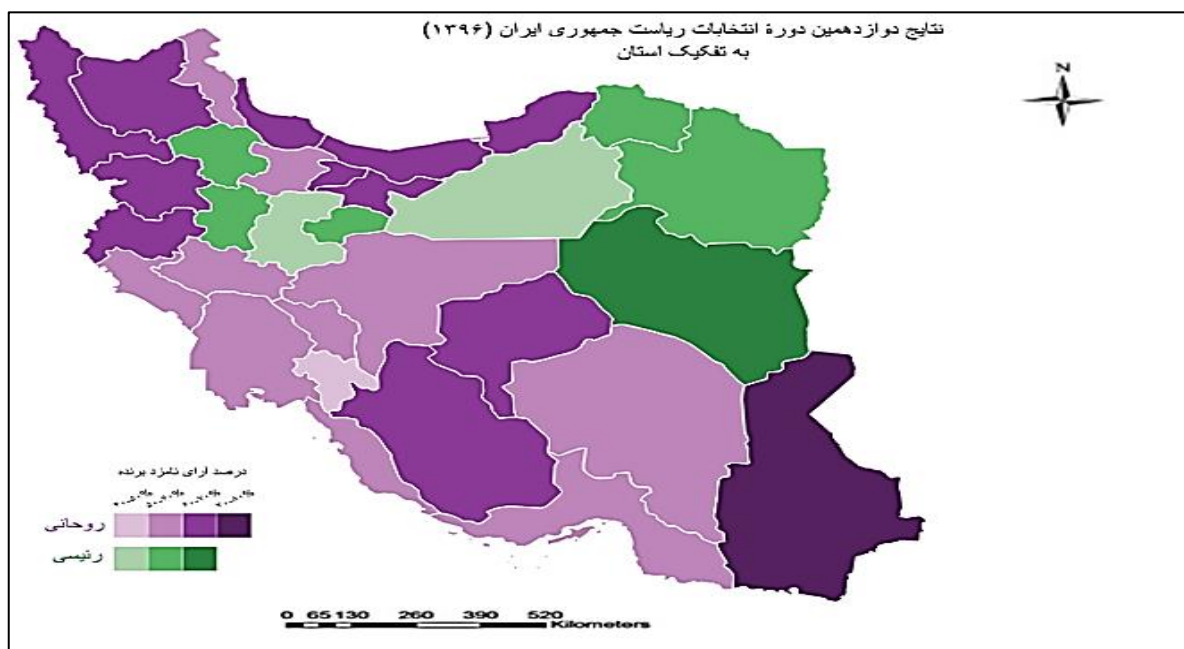

شکل شماره ۱- آمار تفکیکی نموداری استانی انتخابات ریاست جمهوری

Source: (<https://www.jamaran.ir>)

جغرافیای انتخابات ریاست جمهوری دوازدهم

دوازدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری ایران در روز جمعه ۲۹ اردیبهشت ۱۳۹۶ برگزار شد. هم‌زمان پنجمین انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا نیز برگزار شد. نام‌نویسی داوطلبان از روز ۲۲ فروردین ۱۳۹۶ آغاز شد و تا ۵ روز ادامه داشت. پس از اعلام نام نامزدهای تأیید صلاحیت شده، آن‌ها از ۸ تا ۲۷ اردیبهشت (جمعاً به مدت ۲۰ روز) برای تبلیغات انتخاباتی زمان داشتند. رئیس‌جمهور کنونی، حسن روحانی، مجاز به شرکت در انتخابات برای دومین بار پی‌آپی شد که با سید ابراهیم رئیسی نامزد اصولگرا، سید مصطفی هاشمی طباطبائی و سید مصطفی میرسلیم رقابت کرد. طبق نتیجه رسمی حسن روحانی با کسب ۵۷ درصد آرا مجدداً به عنوان رئیس‌جمهور ایران انتخاب شد (Banihashimi, 2017: 13).

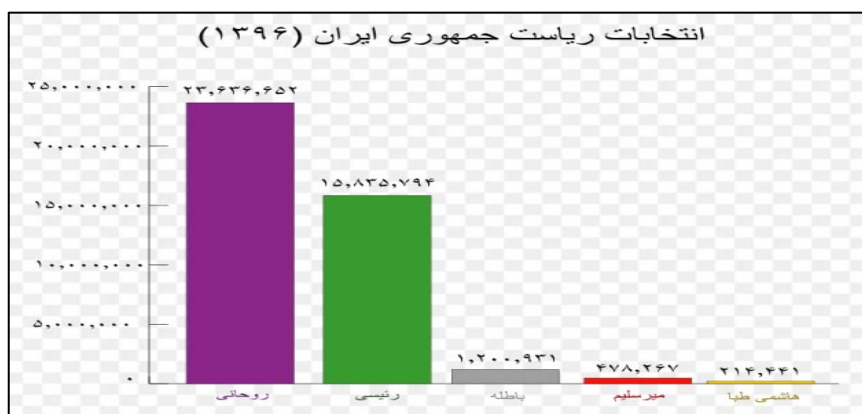

نقشه شماره ۳-۴- انتخابات ریاست جمهوری ایران ۱۳۹۶ بر اساس استان به درصد

Source: (<https://upload.wikimedia.org>)

رقابت‌های انتخاباتی قانونی، همچون دوره‌های پیشتر رسماً از هنگام اعلام صلاحیت‌ها تا دو روز پیش از انتخابات بود. روز قبل از انتخابات هرگونه تبلیغات ممنوع است. جبهه مردمی نیروهای انقلاب اسلامی تشکلی است ائتلافی، که عمده‌تأ از اصول‌گرایان تشکیل شده است. از میان پنج نامزد نهایی این جبهه چهار تن ثبت‌نام کردند که در نهایت دو نفر از ایشان تأیید صلاحیت شدند. حمیدرضا حاجی‌بابایی و علیرضا زاکانی دو نامزدی بودند که صلاحیتشان احراز نشد. مهرداد بذریچاش دیگر نامزد نهایی جبهه نیز پس از حضور در وزارت کشور، از نام‌نویسی انصراف داد. بدین ترتیب سید ابراهیم رئیسی و محمدباقر قالیباف نامزدان اصلی جمنا در انتخابات معرفی شدند که قالیباف در نهایت به نفع رئیسی کناره‌گیری کرد. محمد باقر قالیباف که با ستاد «دولت مردم» به میدان آمده بود، روز دوشنبه ۲۵ اردیبهشت به نفع سید ابراهیم رئیسی کناره‌گیری کرد. از طرف دولت یازدهم، حسن روحانی رئیس‌جمهور و نیز اسحاق جهانگیری معاون اول به عنوان نامزد پوششی روحانی در انتخابات شرکت کردند (Banihashimi, 2017: 13). شورای عالی سیاست‌گذاری اصلاح‌طلبان او را به عنوان کاندیدای جبهه اصلاحات و جبهه اعتدال‌گرا معرفی کرد. سید محمد خاتمی رئیس‌جمهور پیشین و رهبر اصلاحات در پیامی عنوان کرد رأی به روحانی را تکرار کنید. میرحسین موسوی و مهدی کروبی رهبران معترض به نتایج انتخابات ریاست جمهوری ایران (۱۳۸۸) که در حصر خانگی قرار دارند در بیانیه‌ای با اعلام پشتیبانی از حسن روحانی گفتند که در انتخابات پیش رو شرکت خواهند کرد. اگرچه جهانگیری بعدتر پوششی بودن خود برای روحانی را تأیید نکرد و گفت خودم می‌خواهم رئیس‌جمهور شوم. ولی بیشتر رسانه‌ها که پیش‌تر از ثبت‌نام گزینه‌ای پوششی یا ضربه‌گیر یا حمایتی برای حمایت از روحانی در انتخابات خبر می‌دادند، اسحاق جهانگیری را که در آخرین ساعت ثبت‌نام در انتخابات در وزارت کشور حضور به هم رساند، نامزد پوششی روحانی معرفی کردند. محمدباقر نوبخت سخنگوی دولت پس از نام‌نویسی وی گفت که جهانگیری برای دفاع از دولت در انتخابات نام‌نویسی نمود، و او مکمل روحانی است. همچنین برخی رسانه‌ها

جهانگیری را نامزد احتیاطی تحلیل کردند، یعنی نامزدی که در صورتی که احتمال موفق نشدن روحانی افزایش یافت، جایگزین روحانی شود. جهانگیری سرانجام در سه شنبه ۲۶ اردیبهشت به نفع حسن روحانی کناره‌گیری کرد. سید مصطفی هاشمی طبا از بنیان‌گذاران حزب کارگزاران سازندگی که در سال ۱۳۸۰ نیز در انتخابات شرکت کرده بود، در این انتخابات حضور پیدا کرد (Banihashimi, 2017: 13).

نمودار شماره ۱- آمار انتخابات ریاست جمهوری ایران (۱۳۹۶) (Source: <http://anthropology.ir>)

انتخابات در ۳۱ استان کشورمان و حوزه خارج از کشور برگزار شد. در مجموع ۴۱ میلیون و ۳۶۶ هزار و ۸۵ نفر در داخل و خارج از کشور در انتخابات شرکت کردند. در این میان ۱۷۰ هزار و ۲۹۰ نفر در خارج از کشور در این انتخابات مشارکت داشتند. در ۳۱ استان کشورمان، حسن روحانی توانست رأی بالاتری از اکثریت مردم ۲۳ استان کسب کند و سید ابراهیم رئیسی نیز رأی بالاتری در ۳ استان به دست آورد. حسن روحانی در استان‌های آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل، اصفهان، البرز، ایلام، بوشهر، تهران، چهارمحال و بختیاری، خوزستان، سیستان و بلوچستان، فارس، قزوین، کردستان، کرمان، کرمانشاه، کهگیلویه و بویر احمد، گلستان، گیلان، لرستان، مازندران، هرمزگان و یزد، رأی بالاتری را نسبت به رقبای انتخاباتی خود به دست آورد. روحانی در انتخابات سال ۱۳۹۲ در سه استان «چهارمحال و بختیاری»، «خوزستان» و «کهگیلویه و بویر احمد» رأی بالاتری را به دست نیورد و این محسن رضایی که از هم‌وطنان گُر و بختیاری است بود که در آن استان‌ها، رأی بالاتری را کسب کرد. به این ترتیب حسن روحانی در سال ۹۲ در ۲۸ استان، رأی بالاتری داشت و در ۳ استان در جایگاه دوم کسب رأی قرار گرفت. در انتخابات اخیر ریاست جمهوری روحانی فقط توانست در ۲۳ استان رأی بالاتر داشته باشد و رئیسی در ۸ استان. اگر چه در انتخابات ۲۹ اردیبهشت ماه سال جاری، حسن روحانی در ۲۳ استان رأی بالاتر را آورد و در ۸ استان رأی بالاتر به دست نیورده و رقابت در این استان‌ها را به رقیب اصلی خود یعنی سید ابراهیم رئیسی واگذار کرده ولی در برخی از همین استان‌ها، او رأی بالاتری در برخی از این مراکز استان‌ها داشته است. در انتخابات اخیر، روحانی در ۲۶ مرکز استان رأی بالاتری داشت (Sadeghi Jagheh, 2016: 25).

عملکردهای دولت اعتدال

برای اینکه کارآمدی برنامه و مشی میانه و به تعبیری، اعتدال را در شرایط امروز ایران نشان دهیم به بررسی عملکرد برآمده از آن صرفاً در دو حوزه اقتصادی و سیاست خارجی به صورت اشاره بسنده می‌کنیم. ضمن اینکه، سازمان برنامه و بودجه کشور به استناد واقعیت‌های آماری در ابعاد مختلف، اهم عملکرد دولت اعتدال را طی یک مجلد، در

سال ۱۳۹۶ برشماری کرده است که برخی اقدامات اجرا شده در شاخص‌های مهم، جهت شاهد مثال، بعد از این دو مقوله ذکر می‌گردد.

اقتصادی

دولت یازدهم اقتصاد کشور را در حالت الگوی رکود تورمی (بیماری هلندی) و در حالی که تحریم‌های شدید بین‌المللی بر ایران وضع شد بود تحویل گرفت. در شرایط رکود تورمی سیاست‌های متداول در مورد رکود و تورم کارساز نیست و آن را تشدید می‌کند. همچنین بنا بر اظهارات وزیر امور اقتصادی، بودجه ۱۳۹۲ که محمود احمدی‌نژاد آن را با تأخیر تحویل مجلس داده است با ۱۳۵ الی ۱۳۷ هزار میلیارد تومان کسری بودجه (از مجموع ۲۱۰ هزار میلیارد تومان کل بودجه) همراه است.

تورم

با آغاز فعالیت دولت یازدهم و استقرار رسمی آن از مرداد ماه سال ۱۳۹۲ تا بهمن ماه سال (۱۳۹۳) نرخ تورم معادل ۲۴ ممیز سه دهم درصد کاهش یافت و از رقم ۴۰ ممیز یک دهم درصد شهریور ماه سال گذشته به ۱۵/۰۸ درصد در بهمن ماه سال گذشته کاهش یافت. بر اساس آمار، نرخ تورم در خرداد ماه سال ۹۲، ۳۵،۹، تیر ۳۷،۵، مرداد ۳۹، شهریور ۴۰،۱ درصد (هم‌زمان با استقرار دولت یازدهم)، مهر ۴۰،۴، آبان ۴۰، آذرماه ۳۹،۳، دی ۳۸،۴ درصد و بهمن ماه ۳۶،۷ درصد بوده است. اگرچه اخیراً در دولت دوم تدبیر و امید (اعتدال) در عرصه‌های یاد شده، شاهد مشکلات و مصیبت‌هایی هستیم که اختصاصی در جای خود می‌بایست بررسی شود.

سیاست خارجی

مهم‌ترین عرصه‌ای که برنامه و مشی اعتدال را به واقع‌گرایی نزدیک می‌کند عرصه سیاست خارجی است که می‌توان گفت اوج واقع‌گرایی دولت اعتدال می‌باشد. کافی است که منصفانه به یاد بیاوریم در عرصه سیاست خارجی در پیش از این چه وضعیتی داشتیم، اوج تحریم‌ها و قطعنامه‌های ذیل فصل هفتم مشور سازمان ملل متحد؛ اما با رویکرد اعتدالی و واقع‌گرایی حاکم بر دولت یازدهم مهم‌ترین و پیچیده‌ترین پرونده سیاست خارجی تاریخ ایران سرانجام در مهر ۱۳۹۴ توافقی بین ایران و شش قدرت جهانی ایجاد کرد که در همین راستا مقام معظم رهبری در دیداری در تاریخ ۹۴/۶/۴ از دولت بخاطر کاهش تورم، ثبات اقتصادی و پایان دادن به مذاکرات هسته‌ای تقدیر نمودند.

در سیاست خارجی دولت اعتدال می‌توان شاهد حضور تمامی محورهای واقع‌گرایی که همانا دولت محوری، قدرت باوری، باور به توان نظامی و عقلانیت برای حفظ بقا است را شاهد بود. دولت اعتدالی با توجه به ساختار نظام بین‌الملل و توان بالای رقیب خود که همانا دولت ایالات متحده آمریکا است، با تصمیمی برآمده از عقلانیت سعی در کاهش تنش در سیاست خارجی کرده و از همین رو نیز برای اولین بار در تاریخ جمهوری اسلامی ایران با شش قدرت بزرگ از جمله با دشمن ایدئولوژیک جمهوری اسلامی بر سر میز مذاکره چندجانبه می‌نشیند و به اندازه قدرت نرم و سخت خود به چانه زنی می‌پردازد. در واقع همان‌گونه که در واقع‌گرایی کنش‌های افراد و دولت‌ها برآمده از درک صحیح از شرایط و امکانات است، جریان اعتدال و دولت یازدهم نیز با توجه به اجماع جهانی که علیه جمهوری اسلامی ایران شکل گرفته بود و حتی در این اجماع جهانی برخی از کشورهای نزدیک چون روسیه و

چین نیز با موافقت خود در برخی قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل علیه منافع ملی ایران اسلامی گام برداشته بودند، دولت یازدهم با تغییر کنش رفتاری از تهاجمی به گفتگو و مذاکره، با تز برد-برد توانست موجب ایجاد خدشه در اجماع جهانی گردیده و سرانجام با افزایش توانایی‌های خود در حوزه اقتصادی که به آنها اشاره گردید، شرایط بازی در عرصه بین‌الملل را تا حد زیادی به نفع جمهوری اسلامی تغییر دهد.

اما ساماندهی وضع داخلی کشور هم بسیار مهم و لازم بود، بدیهی است دولت اعتدال، هم‌زمان با شروع کار خود، با مشکلات گوناگون مواجه گردید و در چنین شرایطی، گام‌های مهمی را برای بازسازی اعتماد عمومی، بازآفرینی امید و ثبات آرامش در جامعه برداشت. ایران با شرایط حاد اقتصادی، تحت تأثیر شدیدترین تحریم‌های بین‌المللی قرار داشت و رویکرد دولت، به محور آرام کردن فضای اقتصادی کشور، قرار گرفت تا به سمت رونق حرکت کند. کاهش موانع تولید و تعامل با دنیای خارج، از جمله سیاست‌های مورد تأکید دولت بود. مع الوصف، در دولت اول اعتدال حرکت آغاز شد و اقداماتی مناسب تحقق یافت و در دولت دوم اعتدال هم ادامه یافت. اهم عملکرد دولت یازدهم / سازمان برنامه و بودجه ۱۳۹۶ عبارت است از:

- مصوبات مربوط به رفع موانع تولید و بهبود فضای کار (۹۳/۵/۲۵ هیأت وزیران) و فعال کردن واحدهای نیمه تعطیل

- اصلاح بودجه ۱۳۹۲ و ۱۳۹۵ با همکاری مجلس شورای اسلامی.

- نرخ رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۳ بالغ بر ۳ درصد رشد.

- در پایان سال ۱۳۹۵ به دلیل گشایش ناشی از برجام و با اهتمام دولت، رشد اقتصادی مطابق آمارهای مرکزی و به قیمت‌های ثابت ۱۳۹۰ به ۱۲/۵ رسید و در این سال، رشد اقتصادی بدون نفت معادل ۶/۴ رسید.

- مطابق آمار مربوط به اجزای تولید ناخالص داخلی در پایان سال ۱۳۹۵، علاوه بر رشد بالای ارزش افزوده گروه نفت، رشد ارزش افزوده اغلب گروه‌های اقتصادی نیز مثبت بوده است.

- نرخ مشارکت بازار کار از ۳۷/۴ در سال ۱۳۹۲ به ۳۹/۴ در سال ۱۳۹۵ رسید

- نرخ اشتغال ۳۲/۹ در سال ۱۳۹۲ به ۳۴/۵ درصد افزایش یافته است.

- منابع عمومی دولت در سال ۱۳۹۲ مبلغ ۱۴۷۷ هزار میلیارد ریال بوده است و در سال ۱۳۹۵ به ۲۸۳۰ هزار میلیارد ریال افزایش پیدا کرده است که نشان از اصلاح مطلوب ساختار بودجه‌ای دولت دارد.

- نرخ سود و تسهیلات بانکی از ۲۲ درصد در سال ۹۳، به ۱۸ درصد در سال ۹۵ و ۹۶ رسید و این کاهش تدریجی، نشانه ایجاد تحولات کلان اقتصادی است. مضافاً به اینکه دولت، در قالب تسهیلات اعطایی در صندوق کارآفرینی امید، با ۴ درصد سود، به رونق کارگاه‌های کوچک شهری و روستایی، کمک شایانی کرده است.

- صادرات نفت از ۹۷۰ هزار بشکه در ۵ ماهه اول سال ۹۲، به حدود ۲/۳ میلیون بشکه در روز در سال ۱۳۹۵ رسید (البته با نرخ نازل).

- امید به زندگی به عنوان شاخص مهم توسعه و سلامت جوامع، از ۷۱/۲ در سال ۱۳۹۲ به ۷۵/۶ سال در سال ۱۳۹۵ رسیده است.

- سهم پرداخت مستقیم از جیب مردم از هزینه سلامت از ۵۳ درصد در سال ۹۱ به ۴۰ درصد در سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است.

- اقدامات مؤثر در ارتباط با بهبود فضای کسب و کار (در زمینه خدمات شهری، استعلامات، بنادر، ثبت الکترونیک شرکت‌ها، بهبود شاخص تجارت و گمرک، سامانه اسناد دیجیتال)

اقدامات دولت اعتدال در زمینه شاخص کسب و کار باعث شد تا امتیاز و رتبه کشور در این زمینه بهبود یابد و مشخصاً طبق اطلاعات منتشر شده از شاخص بین‌المللی بخش محیط کسب و کار بانک جهانی، رتبه ایران در سال ۲۰۱۳ میلادی به ۱۲۰ ارتقاء یابد. شاخص‌های بخش فرهنگ و هنر نیز رو به تزاید و امید بخش می‌باشد، از جمله؛ واحدها و کانون‌های تبلیغاتی و فرهنگی و هنری، تعداد مجوزهای صادره نشریات متنوع و روزنامه‌های کشور، تعداد نمایندگی‌های فرهنگی ج. اس. ا. در خارج از کشور، هفته‌های فرهنگی برگزار شده در دیگر کشورها، شمارگان کتاب‌های منتشر شده، فیلم‌های سینمایی تولید شده، کتابخانه‌های عمومی در کشور و کانون‌های فرهنگی - هنری و کتابخانه‌های مساجد (از طریق وزارت ارشاد و نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور). و حالا دولت از ابتدای سال ۱۳۹۷ در آغاز راه اجرای برنامه ششم توسعه قرار دارد و تحولاتی در بخش‌های مختلف کشور متصور است که یقیناً انسجام ملی، توجه به اجرای دقیق اصول و برنامه اقتصاد مقاومتی (با مختصات اسلامی - ایرانی) و همگرایی اقتصاد ملی با اقتصاد بین‌الملل بستر ساز آن است.

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی - پژوهشی

در بررسی برنامه و خط مشی دولت اعتدال‌گرا (که البته طبق قانون اساسی دارای بخشی از قدرت و اختیارات نظام می‌باشد و شرایط داخلی و خارجی بر آن مؤثر و مترتب است) با رویکرد واقع‌گرایی و متناظر با الگوی (حکمرانی خوب) پژوهش حاضر به انجام رسید. با پذیرش اصول مشترک و اساسی واقع‌گرایی که همانا مفروضه دولت محوری؛ مفروضه عقلانیت و مفروضه قدرت است؛ متوجه می‌گردیم که راهبرد اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی اعتدال نیز به دلیل واقع‌گرایی آن ابتدا سعی در ایجاد توازن قوا در عرصه بین‌المللی به نفع ایران داشت و این مهم را هم‌زمان از طریق تقویت شاخص‌های اقتصادی در داخل (چرا که قدرت دارای ابعاد مختلفی است) و مذاکره با قدرت‌های جهانی در عرصه‌ی خارجی به‌پیش برد. همان‌طور که بیان داشتیم، مدل و برنامه اعتدال نیز به عقلانیت باور دارد و همت خود را در مسیر افزایش قدرت در ابعاد مختلف آن چون اقتصادی، نظامی، فرهنگی و ... و از این طریق حفظ و ازدیاد منافع ملی قرار داده است و از همین‌رو نیز در چارچوب اهداف، برنامه‌ها و منافع ملی نظام در حد اختیارات به‌موقع مذاکره می‌کند، به موقع و با توجه به جمیع جهات توافق می‌کند و دولت هم‌زمان با پیشرفت در سیاست خارجی از عرصه‌های دیگر چون اقتصاد، فرهنگ و ... غافل نمانده و با تکیه بر توان داخلی و البته عقلانیت در اکثر حوزه‌ها تا کنون از خود موفقیت و کارآمدی نسبی نشان داده است؛ آن‌هم در زمانه و شرایطی که بسیاری هیچ‌امیدی به تغییر و بهبود شرایط نداشتند. با توجه به کارآمدی نسبی این برنامه و روش در شرایط امروز جامعه‌ی ایران که به باور بسیاری شرایط بسیار حساس و همراه با مشکلات عدیده‌ای بوده و هست، می‌توان با دید واقع‌گرایانه، فراجناحی و شایسته‌سالاری، با سعه صدر و در نظر گرفتن همه اقوام، مذاهب و سلیقه‌های سیاسی این برنامه و مشی را با اصلاحاتی در روش به‌عنوان الگوی رفتاری مطلوب برای مدیریت در تمامی حوزه‌ها پیشنهاد

کرد. نمی‌توان نادیده گرفت که لغو تحریم‌های قدرت‌های بزرگ و سازمان‌های بین‌المللی با امضای برجام برای ایران به واسطه رفع مناقشه هسته‌ای (ایران و کشورهای بزرگ) به واسطه فرهنگ، برنامه و مشی اعتدال در دیپلماسی دولت تدبیر، امید و اعتدال می‌باشد؛ چیزی که ۱۶ سال، ایران و دنیا را درگیر کرده بود. اگر چه اخیراً آمریکا از توافق مذکور، برخلاف قوانین و حقوق بین‌الملل خارج شده و برخی دیگر هم در منطقه و دنیا به فکر تضعیف و مخدوش کردن آن هستند ولی برجام به عنوان یک سند سیاسی ثبت شده جهانی اثرات و برکاتی هم داشت، حداقل به ایران فرصت داد تا خود را بیش از گذشته، بازیابی و تقویت نماید و چهره صادق و صلح طلب ایران و در مقابل، چهره عهد شکنانه برخی را بازشناسی نماید. ضمن اینکه برجام، در داخل توانسته، ضریب اجماع ملی را افزایش دهد. کوتاه سخن اینکه مدل اعتدالگرا در دولت‌های یازدهم و دوازدهم با رویکرد رئالیستی به عنوان نگاهی نو در حکمرانی خوب در جغرافیای سیاسی ایران به طور نسبی با در نظر گرفتن همه تنگناها، محدودیت‌ها، موانع و همچنین دسیسه‌های بدخواهان نظام به ویژه دولت ایالات متحده آمریکا، رژیم غاصب صهیونیستی و برخی مرتجعان منطقه خاور میانه و خلیج فارس، کارآمدی نسبی داشته است.

References

Holy Quran

The Constitution of the Islamic Republic of Iran

Mustardak al-Wasael and Monstabal al-Masaleel, C 8

Bihar Al-Anwar Al-Dumbah Lederar News Ala'ma'at al-Awaitar, p. 74

Imam Khomeini site

Statement by the Supreme Leader available on the dedicated site

Plan and Budget Organization of the Country (2017), The High Performance of the Eleventh Government, Tehran: Documents, Documents and Publications

Azghandi, Alireza (2012), An Introduction to Sociology of Iran, Tehran, Gomes Publishing.

Ashley, Richard (2007), The New Realm of Realism, Critical Theory and the Making School, Andrew Linklater, Translated by Alireza Tayeb, Tehran: Publication of the Ministry of Foreign Affairs.

Imam Khomeini Rae, Seyyed Ruhollah (1994), Velayat-e Faqih or Islamic State, Tehran: Imam Khomeini Publishing and Publishing Institute, Printable version.

Bashiriyeh, the judgment of Hoseinian (2005), liberalism and conservatism, Tehran: Reed Publishing.

Thucydides (1999), History of the Peloponnesian War, translated by Mohammad Hassan Lotfi, Tehran: Khwarizmi.

Galbraith, John Kenneth (2002), Anatomy of Power, Tehran: Soroush Publishing.

Arendt, Hanna (2015), Violence and Thoughts on Politics and Revolution, Translated by Ezatollah Fouladvand, Tehran: Khwarazmi Publishing.

Toffler, Alvin (1995), Third Wave, Shahindokht Kharazmi Translation, Tehran: Fahdah Publications.

Jahanbegloo, Ramin (1998), Clausewitz and War Theory, Tehran: Hermes Publishing.

Always Current Source, Political Bureau of the Political Consciousness Organization of the Islamic Republic of Iran, Statement by the Supreme Leader, 23/2/79, p. 23

Summaries of the importance of the 11th government, Tehran, National Planning and Budget Organization, Center for Documentation and Publication, 2017

Census of Population and Housing, 1986 and 1996 Iranian Statistics Center

Seyfzadeh, Hossein (2004), The New Challenge of the West, Tehran: The State Department.

Sanei Dary Bidi, Manoochehr (1999), Ethics and Behavioral Philosophy, Tehran, Publication Soroush Alam, Abdul Rahman (2006), History of Western Political Philosophy "From the Beginning to the End of the Middle Ages", Tehran: Office of Political and International Studies

Abbasi, Mostafa (2017), with the introduction of Seyyed Hossein Mousavian, Tehran: The Legacy of the Qalam, 7th Edition

Allameh Tabatabai Mohammad Hussein, commentary on al-Mizan

- Enayat, Hamid (2002), *Foundation for Political Philosophy in the West*, Tehran: Winter Edition.
- Foster, Michael B (1994), *The Lords of Western Political Thought (Vol. I)*, Translator Javad Sheikholeslami, Tehran: Scientific and Cultural Publications
- Qavam, Sayyid Abdul Ali (2005), *International Relations, Theories and Approaches*, Tehran: Publishing the Position
- Country Economic Report (2006), *Organization for Management and Planning of the Country Report quarterly century Performance of the Islamic Republic of Iran (1356-2002)*, Organization for Management and Planning of the Republic 2004, p. 56
- Machiavelli, Nicolau (2015), *Shahriyar*, translated by Dariush Ashuri, Aq Publishing.
- Rush, Michael (2009), *Society and Politics*, Tehran: Publications of the Party Organization.
- Foster Michael (1997), *The Lord of Political Thought*, Tehran: Sepehr Printing, Amir Kabir Publishing.
- Motahhari, Morteza (Bey), *eternal life, and eternal life*, Tehran, Sadra
- Imam Khomeini Rah, Seyyed Ruhollah (2013), *the concept of moderation in the thoughts and opinions of Imam Khomeini (RA)*
- Morgentha, Hans Joakim (2010), *Politics Among Nations: An Endeavor for Peace and Peace*, Translated by Homira Mozhirzadeh, Tehran: Ministry of Foreign Affairs, Printing and Publishing.
- Mu'in Muhammad (1994), *Faithful Faithful*, Tehran: Amir Kabir Publishing, under the word moderation
- Charter of Reforms, *Guidelines of the Supreme Leader of the Islamic Revolution in the system of government agents 19/4/79 Islamic Organization of the Islamic Republic of Iran*, 2000, p. 57-58
- Nabavi, Seyyed Abbas (2008), *Philosophy of Power*, Tehran, Organization for the Study and Compilation of Human Sciences (2008)
- Nash, Kit (2005), *Contemporary Political Sociology, Globalization, Politics, Power*, Translation Mohammad Taghi, Dolphorus, Tehran: Kavir Publishing, Printing 3
- Hobbes, Thomas (2015), *Leviathan*, translation by Hossein Bashirieh, Tehran: Ney Publications.
- Hazavehi, Morteza (2006), *Influence of Developmental Policies in Contemporary Iran on Western Dominant Patterns*, *Political Science Quarterly*, No. 4 (165-200)
- Ahmadi, Seyyed Abbas (2007), *Investigating Iran's Role and Position in Geopolitical Theories*, *Majles and Strategic Quarterly*, No. 57
- Zain al-Abedin, Yousef and Enam Karsaz (2010), *Position of geographic location in geopolitical theories*, *Quarterly of New Attitudes in Human Geography*, No. 9
- Asgari, Mahmoud (2000), *Geospatial and Geopolitical Review of the Islamic Republic of Iran*, *Strategic Studies Quarterly*, No. 10
- Amini, Saeida (2015), *Geography of the Pattern of Voting in Iran (Emphasizing Elections of the Seven to Eleven Years of Presidential Elections)*, *Journal of Social-Cultural Strategy*, No. 17
- Kavianian Rad, Morad (2014), *Spatial Dispersion of Participation in the Eleventh Presidential Election*, *Strategic Studies Quarterly*, No. 63
- Zarghani, Hadi and Morteza Razavi Nejad (2016), *Analysis and analysis of the spatial pattern of the distribution of votes in the eleventh Iranian presidential election*, *Geopolitical Quarterly*, No. 42
- Bani Hashemi, Mirghasem (2017), *Twelfth Presidential Election; Messages and Alerts*, *National Security Monitor Quarterly*, No. 62.
- Sadeghi Jephah, Saeed (2017), *Tamali on Electoral Behavior of Citizens in the 12th Presidential Election*, *National Security Monitor Quarterly*, No. 63.

Latin resources

Mearsheimer, John (2010), "Structural Realism", in Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith, *International Relations Theories, Discipline and Diversity*, Oxford University Press, P. 80

Internet resources

The choice (2015), a 24 percent reduction in the inflation rate in Rouhani's government, is available at: <http://www.entekhab.ir/fa/news/209973>

ISNA (2013), Rouhani: Honor and authority should be returned to parliament. / Strong government next to the Majles will be available at <http://www.isna.ir/fa/news/92042314473/>

- ISNA (2013), Mousavian of Rouhani and Elections 88, is available at: <http://isna.ir/fa/news/92041609713/>
- Statements in conjunction with the scholars and clergymen of Mashhad (1/4/1990), available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2284>
- Statement of the officials of the system (2014/04/16), available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=26908>
- Jalayipour, Hamid Reza. (2006). Sociological assessment of the status of Iranian women (76-84), Social welfare quarterly, No. 21.
- Iranian Diplomacy (Sep. 25, 2013), Tavakoli: Custodian Exchange Account, Available at: <http://www.irdiplomacy.ir/fa/page/1921457/>
- Zakirul Husseini et al. (2015) A study of moderation in Nahj al-Balaghah, presented at the first international conference of humanities with a native-Islamic approach
- Capital Newspaper (July 9, 2008), Increasing Iran's Income Income, Sunday - July 9, 2008, Available at: <http://www.sarmayeh.net/ShowNews.php?6271>
- Zeyakham, Sadiq (2013), has a clerical political realism, available at: <http://aftabnews.ir/en/news/196365/>
- Sayyidan, Seyyed Mehdi (2003) Political Philosophy of Plato and Aristotle, Journal of Knowledge No. 68
- Tayybnya Ali (2013), more than 137 thousand billion USD from budget 92 can not be paid / cash subsidy continues by law until the end of the year, available at: <http://mefa.ir/Portal/Home/ShowPage.aspx?Object=News>
- Alizadeh, Ibrahim (August 20, 2013), has blocked oil money in parts, the Arman newspaper, available at: http://www.armandaily.ir/Default.aspx?NPN_Id=380&pageno=10
- Fazeli, Nematollah (March 26, 2014), Dialogue of Moderation: Necessity of Thought, Iranian Newspaper, available at: <http://www.farhangshenasi.ir/persian/node/104>
- The concept of moderation in the thoughts and opinions of Imam Khomeini (PBUH) (2013), available at: <http://www.imam-khomeini.ir/fa/n20586>
- Huntington, Samuel, USA in the Contemporary World, Journal of Political Information, Economics No. 178, April 2003 Translator Mojtaba Amiri Page 29-30
- Yousefi Rad, Morteza (2018) Moderate Theory in Islamic Political Philosophy, Journal of Islamic Philosophy, Vol. 1, No. 3 (112-191).